

**Rob de Nijs
denkt nog lang
niet aan stoppen**

- 37 Reportage**
Lelijke antennes goed te camoufleren
- 39 Reportage**
Aukje Wolf voor altijd herinnerd
- 41 Reportage**
Monique Velzeboer helpt in Ghana
- 44 De Week**
De Boekenweek van Douwe Draaisma

Jan - Blauwestad - Timmer wil veertig steenhuisen herbouwen

Toekomst met torens van toen

Ze spreken tot de verbeelding en vertellen de geschiedenis van het kustgebied in Noord-Nederland en Noord-Duitsland: steenhuisen. Architect Jan Timmer, bekend van de Blauwestad, wil veertig verdwenen, eeuwenoude, borgachtige complexen laten terugkeren. "Al was het alleen maar ter verbetering van het imago van het Noorden."

Door Marijke Brouwer

Hij kent het hoongelach. Toen hij zijn idee voor de Blauwestad lanceerde, duurde het lang voordat hij serieus werd genomen. Land onder water zetten: een bezopen gedachte. Welke zonderling heeft daar op zitten broeden, vroeg menigeen zich wantrouwend af. Die zonderling is architect Jan Timmer (61). Jaren en jaren lag zijn plan voor de Blauwestad in de week. Dat is normaal voor plannen die gewaagd zijn en omvangrijk, weet hij. Plannen met een zo grote impact, in de achtertuin bovendien van het nuchtere Groningse volk, zijn niet in een paar maanden beklonken. Die hebben tijd nodig. Dat besefte Timmer terdege toen hij destijds samen met Wim Haasken zijn ideeën voor het Oldambt opperde.

Nu denkt hij een nieuw plan uit. Minder controversieel dan toentertijd de Blauwestad, minder emotioneel beladen voor de betrokken bevolking ook. Vandaar dat Timmer minder obstakels verwacht dan toen, maar hij is ervan overtuigd dat hem opnieuw luchtflitsers wordt toegedicht. Hij wil veertig steenhuisen terugbouwen. Aan de rand van Nederland en Duitsland, misschien zelfs in Denemarken, allemaal ten noorden van de stad Groningen, ziet hij ze al schitteren: hoge steenhuisen met een borgachtige uitstraling; torens die het landschap markeren en gaan dienen als motor van de ontwikkeling van het platteland. In Enkhuizen is inmiddels iemand die zijn eigen steenhuis gaat bouwen. En Timmer zelf wil van wal steken middenin de Dollard. Hij ziet de bootjes naar het kleine eiland al varen. "Is die kogel door de kerk, dan moeten de anderen geen probleem meer zijn."

Hoe komt een mens aan een idee? Timmer woont in een steenhuis, in Bunderhee, net over de grens bij Nieuweschans. De toren van steen werd halverwege de dertiende eeuw gebouwd, net als op zo veel plaatsen in het Noorden waar ooit de Waddenzee was. Honderden werden er neergezet. Natuurlijk niet zomaar. Lange tijd was het kustgebied arm vanwege de zilte grond, maar met de komst van dijken werd het land vruchtbaar en rijk, en dat lokte roversbendes.

Om zich daartegen te beschermen, bedacht de bevolking iets slims. Hoge torens met dikke muren verzezen als opslagplaats voor de oogst en het zaaigoed. Die waren alleen met een ladder te bereiken. Kwam de vijand, dan rende de bevolking de trap op om zich in de toren te verschansen. De ladder namen ze mee naar binnen. Veiligheid troef.

Waren de torens oorspronkelijk allemaal vrijwel hetzelfde, er omheen ontstonden kleine nederzettingen van houten huisjes.

Later verdween het ene na het andere steenhuis. Met het puin dat overbleef werden wegen verhard. Een enkel steenhuis bleef bewaard en groeide uit tot borg of 'verviel' tot gewone boerderij.

Timmer woonde vroeger al in een steenhuis, in Scheemda. Het toeval wilde dat hij in Duitsland opnieuw een vrijwel uniek exemplaar betrok. De toren daarvan meet ruim elf bij bijna acht meter en heeft muren van 1,30 meter dik. Eraan vast is het buiten van baron Johannes van Heteren gebouwd, in 1712; jong in vergelijking met de toren.

Dat wonen in eeuwenoude borgen doet iets met Timmer en wakkert zijn nieuwsgierigheid naar de herkomst ervan aan. "Ik kom hier vandaan, ik hecht aan de geschiedenis van Groningen en daaruit blijkt dat wij niet altijd arm zijn geweest. Het gaat mij erom het zelfbewustzijn van dit noordelijke gebied te herstellen. De steenhuisen zijn daartoe een middel. Zo kunnen we ons imago verbeteren en het beeld dat wij het voeteneinde van Nederland zijn bijstellen."

Timmer houdt niet van de noordelijke misnoedigheid. "Die werkt contra-productief. We hebben onszelf aangepaard dat dit een arm gebied is. We zeggen: we hebben niks. Laten we nou blijmoedig zeggen dat we Niks hebben, Niks met een hoofdletter." Hij doelt op de ruimte. Daarin passen de torens als bakens van de geschiedenis.

"Er hebben, alleen al her en der in Groningen, meer dan duizend steenhuisen bestaan. We kunnen uit al die historische locaties kiezen en daar die veertig steenhuisen herbouwen", zegt Timmer. Hij heeft daar grootse ideeën over. Ziet mogelijkheden voor onderzoekers, scholieren en uiteindelijk toeristen. "Het is een economisch ontwikkelingsplan, maar dan leuk. Deze replica's van steenhuisen hebben een enorme economische impuls. Ze gaan miljoenen opleveren, tegenover relatief weinig kosten en er is voor jaren werk."

Fraai verwoord, maar Timmer heeft meer dan woorden. Hij heeft – zij het vooralsnog simpel – uitgedokterd wat zou kunnen. "Ontwerpen is de verbeelding laten

spreken." Dat kan hij, maar voor de uitwerking ervan zoekt hij medestanders. Hun aantal groeit gestaag. Hij wil samenwerking met de universiteit. Wetenschappelijk onderzoek, archeologisch en bouwtechnisch, is volgens Timmer onontbeerlijk. Studenten kunnen aan de hand van perceelsgrenzen, waterlopen, paden, hoogteverschillen, beplanting en bodemarchief aflezen wat voor een borg eeuwen geleden op een bepaalde plek stond. Timmer wenst exacte kopieën. Is dat niet haalbaar, dan moeten ze tenminste in de buurt komen van wat er ooit was.

Hij wil de ambachtsscholen interesseren voor zijn plannen. Scholieren die leren voor metselaar of timmerman hebben in zijn ogen meer plezier in hun opleiding als zij de praktijk onder de knie krijgen door mee te werken aan een bouwwerk dat blijft.

"Nu leren ze metselen door een muurtje in elkaar te zetten dat nergens toe dient, dat wordt omgetrapt als ze er een cijfer voor hebben gekregen. Metselen ze de muren van een steenhuis, dan lopen ze later

met hun kleinkind langs zo'n borg en kunnen ze vertellen dat opa daar nog aan heeft meegebouwd. Is toch veel leuker?", mijmert Timmer.

En verder gaan zijn gedachten. Naar de Groninger baksteenindustrie. De veldovens van weleer zouden weer in gebruik genomen kunnen worden om de enorme moppen, de kleinere bakstenen of wie weet wat voor bijzondere bouwstenen te bakken. "Van die ovens moeten we een showobject maken. Met publiek erbij! Op die manier maak je het vak van de baksteenindustrie inzichtelijk."

De publieke belangstelling is er dan al en die groeit als vanzelf, meent hij. Hij beschouwt het als een proces. En dat proces naar de uiteindelijke herbouw van de monumentale panden noemt hij tegelijkertijd het doel van het hele project. De economische winst komt later. Hij bedoelt dit: staat het eerste steenhuis er, dan moet dat verkocht worden zodat er geld is voor de volgende locatie. Al met al rekent hij dat het eerste steenhuis – inclusief onderzoek, studie en bouw – in vijf jaar gerealiseerd wordt. Daarna, heeft hij voor ogen, wordt er elk jaar met een nieuwe borg begonnen. Keer veertig is tientallen jaren wetenschappelijk en ambachtelijk werk, vertier, winst en plezier.

Hoe? Doordat er telkens op een andere plek wordt gewerkt, ziet hij een dynamisch Noorden dat aansluit bij het toerisme dat er al is. Hij noemt de rust, de ruimte, de wadden, de kerken, de orgels en de erfgoedlogies. De nieuwe steenhuisen tonen het verleden, maar in die oude panden is ruimte voor woningen, voor restaurants, hotels, musea, bedrijfjes, noem maar op. Daar zijn zowel particulieren als ondernemers in geïnteresseerd. Timmer weet het zeker.

Hij waakt voor goedkoop winstbejag. "Het gevaar is dat het Walt Disney-achtig wordt. Dat het snel en zonder integriteit wordt gedaan, zonder de geschiedenis in het oog te houden. Dat is bedrog. Als je een loopje neemt met de geschiedenis, dan neem je een loopje met je eigen wortels."

En om die noordelijke wortels is het Timmer juist te doen. Hij wacht voorlopig even af. Op iets waarbij hij zijn plan kan aanpakken. Dat wachten wordt volgens hem over niet al te lange tijd beloofd omdat het waddengebied geliefd is binnen Europa. Staan de wadden op de werelderfgoedlijst, dan sluit zijn steenhuisproject daar naadloos op aan.

Timmer heeft er alle vertrouwen in. Hindernissen? Ach, die zijn er om genomen te worden, herinnert hij zich van dat andere idee dat inmiddels werkelijkheid is: de Blauwestad.

Jan Timmer voor zijn steenhuis in Bunderhee.

Foto: DvhN/Anne Marie Kamp